

Utfodring av smågrisar i grisningsstallet

Foderkvalitet och näringsbehov

Smågrisarnas behov av näring ska i huvudsak täckas av suggans mjölk fram till avvänjning. Smågrisfodret ska vara anpassat efter näringsnormer för diande grisar och ha hög smaklighet för att stimulera foderintaget.

Tidig introduktion till foder

Introducera smågrisfoder, som komplement till suggans mjölk, från cirka sju dagars ålder. Utfodringen sker två till fem gånger dagligen. Börja på det fasta golvet och gå eventuellt över till tråg/automat när grisarna blivit vana. Från tre veckors ålder anpassas fodermängden dagligen efter grisarnas aptit och konsumtion. Exempel: Foderintaget hos kullar med 24 dagar gamla grisar kan variera kraftigt – från 100 gram till 1 kilo torrfoder per dag. Anpassa mängden utifrån faktisk konsumtion. **Tips!** Placera det första fodret där även suggan kan nå det då hennes intresse kan stimulera grisarnas nyfikenhet och aptit.

Hygien och trågrutiner

- Rengör tråget minst en gång dagligen.
- Allt foder bör vara uppätet före nästa utfodring. Gammalt foder tappar smak och attraktivitet.
- Mjölkprodukter får stå framme högst sex timmar och elektrolyter högst 30 minuter.
- Blandningsutrustning ska rengöras efter varje användning.
- Mjölkanläggningar ska desinficeras en till två gånger i veckan och mjölkkoppar rengörs fyra till sju gånger i veckan.

Foto: Vallberga Lantmän

Till vänster: Mjölkanläggningar ska desinficeras en till två gånger i veckan och mjölkkoppar rengörs fyra till sju gånger i veckan. Till höger: Foderhygien är mycket viktig. Tråget och underlaget ska alltid vara rent och torrt inför varje utfodring.

Utfodring av sjuka eller underutvecklade grisar

Vid sjukdom eller när suggans mjölkproduktion inte räcker till, kan tilläggsfoder behövas:

a) Elektrolyter

- Återställer vätskebalans och tillför energi och mineraler.
- Blandningen bör konsumeras inom 30 minuter.

b) Mjolkprodukter och ersättning

- Energiboosters kan ges till svagfödda grisar kort efter födseln, men ersätter inte suggans råmjölk.
- Mjölkersättning kan användas till kullar där suggan inte producerar tillräckligt med mjölk.
- Blandas enligt instruktioner, korrekt temperatur och noggrann omrörning är viktigt.

c) Syrade mjolkprodukter

- Förebygger diarré genom tillförsel av mjölksyrabakterier.
- Särskilt användbart i svaga kullar eller när suggan är sjuk.

En god start i grislivet

Genom att följa dessa riktlinjer kan du säkerställa att smågrisarna får en god start, minskar risken för avvänjningsdiarré och stärker förutsättningarna för ett bra foderintag efter avvänjning.

Läs mer i rapporten:

”Utfodring av smågrisar i grisningsstallet” på lantbruketskunskapsbank.se.

KOMPASS:
GRIS

Tillgång till råmjölk för alla smågrisar

Den livsviktiga råmjölken

Råmjölk är livsviktig för smågrisarnas överlevnad, tillväxt och immunförsvar. Den innehåller antikroppar som skyddar mot infektioner under grisens första levnadsveckor. För att ge alla smågrisar bästa möjliga start är det avgörande att de får i sig tillräckligt med råmjölk under de första levnadstimmarna.

Skydd mot infektioner

Till skillnad från människor föds grisar utan ett fungerande immunförsvar – de får inga antikroppar via moderkakan under fosterlivet. Därför är de helt beroende av råmjölken från suggan för att få skydd mot infektioner.

Kritisk tidsperiod

De första sex till åtta timmarna efter födseln är avgörande att smågrisen får i sig råmjölk. Under denna period kan grisens tarm ta upp hela antikroppar direkt från råmjölken. Därefter minskar upptaget snabbt och efter 24 timmar är upptaget av antikroppar i princip noll.

Uppdelat ansvar

Lägg tiden på att ge smågrisarna energi så att de själva orkar dia och låt suggan ta hand om digivningen.

Se till att alla grisar diar inom 1–2 timmar efter födseln.

Så säkerställer du tillgång till råmjölk:

- Övervaka grisningen noggrant och hjälp nyfödda grisar snabbt till spenen, särskilt de minsta och svagaste eller de som föds sist att hitta en spene.
- Se till att alla grisar diar inom en till två timmar efter födseln. Hjälp grisar som inte kommer igång direkt.
- Fördela grisarna mellan spenarna om suggan har många kultringar. Använd skiftesdigivning om suggan har fler kultringar än fungerande spenar – se Kompass DI2 Skiftesdigivning ger råmjölk till alla.
- Stödmatning kan behövas vid stora kullar eller om suggan har dålig mjölkproduktion. Se Kompass SM2b om stödmatning.
- Ha fryst råmjölk i beredskap från andra suggor och använd vid behov – det kan rädda liv vid stora kullar eller i kullar där suggan har låg mjölkproduktion.
- Bevaka att alla grisar får i sig minst 10–15 ml råmjölk och 200 ml mjölk första dygnet, helst så snart som möjligt. Se Kompass SM2c för faktorer som indikerar på att grisarna fått i sig tillräckligt med mjölk.
- Om en gris inte orkar dia, trots tillförsel av värme och energi, ska den avlivas av djurskyddsskäl.

Stödmatning av råmjölk

Livsviktig råmjölk

Råmjölk är livsviktig för smågrisarnas överlevnad, tillväxt och immunförsvar. Den innehåller antikroppar som skyddar mot infektioner under grisens första levnadsveckor. För att ge alla smågrisar bästa möjliga start är det avgörande att de får i sig tillräckligt med råmjölk under de första levnadstimmarna.

Ge mjölk från annan sugga

Om suggan inte producerar tillräckligt med råmjölk kan man ge frusen eller tinad råmjölk från en annan sugga, alternativt använda en kommersiellt tillverkad kolostrumersättning för smågrisar.

Olika sätt att mata

Stödmatning kan göras på olika sätt beroende på grisarnas behov och ålder. En vanlig metod är att använda en 20 ml-spruta och ge mjölkersättning anpassad för smågrisar direkt i munnen. Det passar bäst för enstaka smågrisar.

Till vänster: Skålarna för mjölkersättning hålls rena och byts ut regelbundet för att undvika bakterietillväxt.
Till höger: Se till att alla grisar diar inom 1–2 timmar efter födseln.

Sondmatning

Mycket svaga smågrisar kan behöva sondmatas. Denna metod kräver vana och stor försiktighet eftersom det finns risk att mjölken hamnar i luftvägarna. Därför bör sondmatning endast utföras av erfaren personal eller veterinär.

Erbjud mjölkersättning

När grisarna blivit några dagar gamla och orkar dricka själva kan man erbjuda mjölkersättning i en låg skål eller ett tråg. Det är viktigt att behållarna hålls rena och att mjölken byts ut regelbundet för att undvika bakterietillväxt.

Att tänka på!

Mjölken bör värmas till kroppstemperatur, cirka 38–40 °C, och grisarna matas med små mängder ofta, exempelvis varannan till var fjärde timme.

Råmjölk - får grisarna tillräckligt?

Fem steg

Genom att titta på magen, beteendet, vikten, hudens skick och hur grisarna diar kan du snabbt upptäcka om någon behöver extra stöd. Råmjölk är livsviktig för smågrisarnas överlevnad, tillväxt och immunförsvar. Den innehåller antikroppar som skyddar mot infektioner under grisens första levnadsveckor.

Här är fem enkla sätt att avgöra om dina smågrisar får den näring de behöver:

1. Magen

En gris som har fått tillräckligt med mjölk har en rund och fast mage. Om magen ser tom eller insjunken ut har den troligen fått för lite.

2. Beteende

Grisar som fått tillräckligt är pigga, varma och sover lugnt. Hungriga grisar piper mycket, är oroliga och letar ofta efter en spene.

3. Vikt

Att väga grisarna är det säkraste sättet att se om de får i sig tillräckligt. En frisk gris ska gå upp i vikt varje dag. Första dygnet kan vikten stå still eller minska lite, men sedan ska den öka stadigt.

Se till att alla grisar diar inom 1–2 timmar efter födseln.

4. Hud och värme

Grisar som får för lite mat blir snabbt kalla. Om de känns svala vid öronen eller benen kan det betyda att de har energibrist. Välmatade grisar har ofta slät, rosa hud, medan hungriga grisar kan bli bleka och rynkiga.

5. Titta på diandet

Du kan titta på hur grisarna betar sig när de diar. De som hittar en spene snabbt, suger bra och är lugna efteråt har troligen fått tillräckligt. Små grisar som inte kommer fram eller blir bortknuffade kan behöva stödmatning. Se kompass SM2b: Stödmatning av råmjölk.

En bra start i livet

- För att ge alla smågrisar bästa möjliga start är det avgörande att de får i sig tillräckligt med råmjölk under de första levnadstimmarna.
- För att få skydd mot sjukdomar är målet att alla smågrisar bör få i sig får i sig minst 10–15 ml råmjölk och 200 ml mjölk första dygnet, helst så snart som möjligt.

Kännetecken för en sjuk smågris

Så upptäcker du sjukdom

En sjuk eller skadad smågris uppvisar både avvikande beteende och utseende. I inledningen av sjukdomsfasen är tecknen mindre märkbara. Därför är det viktigt att under det dagliga arbetet ta sig tid att se varje gris så att eventuell sjukdom eller skada upptäcks tidigt. Då kan en lämplig behandling eller åtgärd snabbt sättas in.

En frisk smågris:

- Är rund och har en slät, glänsande päls.
- Har normal avföring.
- Har normal huvud- och öronställning.
- Andas utan ansträngning.
- Rör sig obehindrat utan synliga förändringar på leder och klövar.
- Ligger normalt i smågrisarnas värmezon.
- Kommer till spenen när suggan ger di.

En sjuk smågris:

- Tar sig inte fram till juvret.
- Isolerar sig från sina kullsyskon.
- Har raggig päls.
- Går med huvudet på sned.
- Har bakåtvända öron.
- Haltar.
- Har diarré.

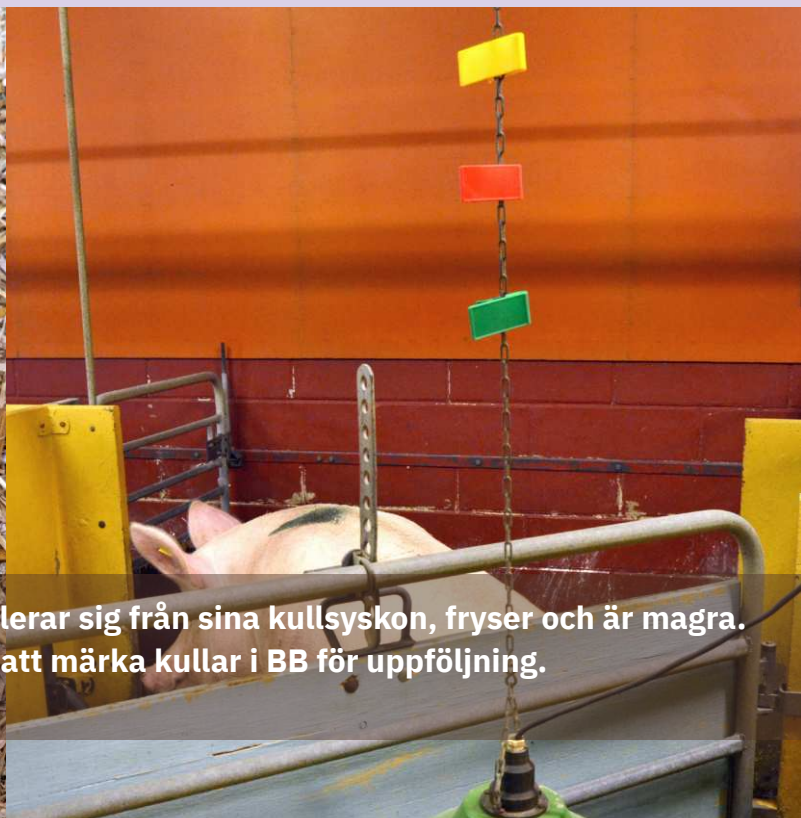
Behandling eller avlivning

Om du hittar en sjuk gris ska du bedöma om den behöver behandling. Är grisen förlamad eller har ett brutet ben bör den avlivas direkt. Utvärdera hur grisen mår efter några dagars behandling. Om grisen inte blivit bättre kan den behöva avlivas av djurskyddsskäl.

Till vänster: Sjuklingar isolerar sig från sina kullsyskon, fryser och är magra.
Till höger: Ett exempel på att märka kullar i BB för uppföljning.

Foto: Sandra Kylbrant

Vid misstanke om sjukdom

Vid sjukdom behandlas smågrisarna omgående enligt veterinärens anvisningar. Kontakt med veterinär tas även vid uppkomst nya eller avvikande problem i besättningen.

Exempel på produktionsstörningar

- Vid raggig eller fet päls: Kontrollera järntilldelning.
- Vid diarré: Ge vätska i form av elektrolytlösning.
- Pipande/snabb andning: Kontrollera temperatur, luftflöden och ge elektrolytlösning.
- Avvikande ligg beteende i boxen: Kontrollera och justera värme och kontrollera hälsa.
- Smågrisar som inte diar: Kontrollera hälsa, plats vid juver och ge elektrolytlösning.

Märkning och uppföljning – så gör du

- Märk sjuk gris: Märk efter färg på kroppen: olika färger för olika sjukdomar.
- Följ upp nästa dag: Sätt klämma på boxens tavla eller liknande och flytta den varje dag.
- Färdigbehandlad gris: Ta bort klämman och notera i logg.

Kom ihåg!

- Rengör händer och stövlar mellan boxar – särskilt vid diarré.
- Sjuka grisar ska ha extra värme och lättåtkomligt vatten.
- Det är viktigt att grisarna kontrolleras dagligen, särskilt noggrant under första levnadsveckan, eftersom snabba åtgärder kan vara livsavgörande.

Navelvård hos nyfödda smågrisar

Varför är navelvård viktig?

Naveln är en öppen inkörsport för bakterier under de första levnadsdagarna. Bristfällig läkning kan leda till navelinfektioner, bölder och i vissa fall navelbråck. Genom att hålla naveln kort, ren och desinficerad minskar risken för infektion, och smågrisens förutsättningar för en god tillväxt förbättras.

När ska navelvård utföras?

Navelvård bör utföras så snart som möjligt efter födseln, helst inom de första timmarna i livet. En andra desinficering sker vid cirka tre dagars ålder. Samtliga smågrisar ska få naveln desinficerad, oavsett om naveln är blöt eller torr.

Utrustning

- Ren sax.
- Desinfektionsmedel för naveln.
- Garntråd (vid behov).
- En antiseptisk navelspray innehållande hypoklorsyra (HOCl) eller liknande.
- Desinfektionsmedel för rengöring av sax.

**Till vänster: Är navelsträngen fuktig eller blöder, knyt den med en ren garntråd några centimeter från buken.
I mitten: Korrekt längd är 2–5 cm.
Till höger: Avvand gris med infektion.
Foto: Isabella Lundgren.**

Så här gör du

1. Inspektera navelsträngen: kontrollera att den är hel och inte blöder. Är den fuktig eller blöder, knyt den med en ren garntråd några centimeter från buken.
2. Klipp navelsträngen: lämna cirka 2–5 cm. Är den mycket lång kan den klippas för att minska risken att suggan eller andra smågrisar trampar på den och orsakar blödning. Använd en ren, desinficerad sax.
3. Desinficera naveln: doppa eller spraya navelstumpen noggrant så att hela navelområdet täcks. Görs vid födseln och på nytt vid levnadsdygn tre.
4. Rengör utrustningen: desinficera saxen mellan varje gris för att undvika smittspridning.

Uppföljning

Kontrollera naveln under de första levnadsdagarna: den ska vara torr och krympa successivt. Var uppmärksam på svullnad, rodnad, värme eller varbildning. Vid misstanke om infektion bör veterinär kontaktas.

Vill du veta mer?

Examensarbete: Navelvårdens inverkan på bräck och bölder, Isabella Lundgren.

KOMPASS:
GRIS

Pellegrisar

Vad är en pellegris?

En pellegris är en smågris i en kull som är avsevärt mindre och eftersatt jämfört med övriga i samma kull. Det finns sätt att undvika pellegrisar och sätt att hantera dessa för att undvika produktionsstörningar.

Rutiner under saggans dräktighet

Det finns flera orsaker till att en gris blir en pelle, därför måste man analysera och förebygga med rätt rutiner redan under saggans dräktighet. Har man problem med ojämna kullar med mycket små smågrisar bör man se över utfodringen under dräktigheten och att saggan grisar in i rätt hull.

Sjukdom

En annan orsak är sjukdom, till exempel diarré eller ledinflammation, som gör grisen eftersatt. Håll koll dagarna efter grisning på om någon smågris börjar tunna av, och agera i tid.

Ett bra råd är att känna på smågrisarnas magar för att säkerställa att de diat ordentligt, och därmed kunna flytta rätt smågrisar till en sugga med spenar lediga. Sätt även in behandling i tid.

**Till vänster: Kullutjämna och flytta små grisar till unga suggor för bästa förutsättningar.
I mitten: En tydlig storleksskillnad mellan två kullsyskon.
Till höger: Håll koll dagarna efter grisning på om någon gris börjar tunna av och agera direkt.**

Låg födelsevikt och kullutjämning

Ofta föds en pellegris med lägre födelsevikt än sina syskon, vilket gör det svårare att dia och kan ge en sämre spene med mindre mjölk. Storleksskillnaden mot kullsyskonen kan då bli ännu större med åldern.

En gris med hög födelsevikt kan också bli en pellegris om det inte finns tillräckligt med spenar, vilket gör att den får för lite mjölk och påverkar tillväxten. Därför är det viktigt vid insättning i grisningsavdelningen att räkna spenar på suggorna så det finns tillräckligt till alla smågrisar.

Rätt kullutjämningsrutiner gör att smågrisen passar till suggan. Småfödda grisar passar ofta bättre till unga suggor med mindre spenar och bättre modersegenskaper, medan stora grisar passar äldre suggor med tyngre juver.

Vill du veta mer?

Läs mer i kompass DR2a, b och c – Utfodring av sinsuggor, samt DR4a och b – Hull, späck och vikt.